

NYÍRI KRISTÓF
KÖTETEIBŐL:

Vernetztes Wissen: Philosophie im Zeitalter des Internets, Wien: Passagen Verlag, 2004.

A bagyomány filozófiája, Budapest: T-Twins - Lukács Archívum, 1994.

Tradition and Individuality: Essays, Dordrecht: Kluwer, 1992.

Európa szélén: eszmetörténeti vázlatok, Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986 / *Am Rande Europas: Studien zur österreichisch-ungarischen Philosophiegeschichte*, Wien: Böhlau, 1988.

A filozófia rövid története: A Védáktól Wittgensteinig, társszerző Lendvai L. Ferenc, Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1974, 4. kiad. 1995.

1800 Ft

„Kép és idő között lényegi kapcsolatot észrevételezhetünk. A képek jelentéshiányosak, ha nem mozgóképek – ha tehát nem az időben történnek. Másfelől az idő fogalmilag csak a térbeli mozgás metaforái, azaz végső soron képei által ragadható meg.”

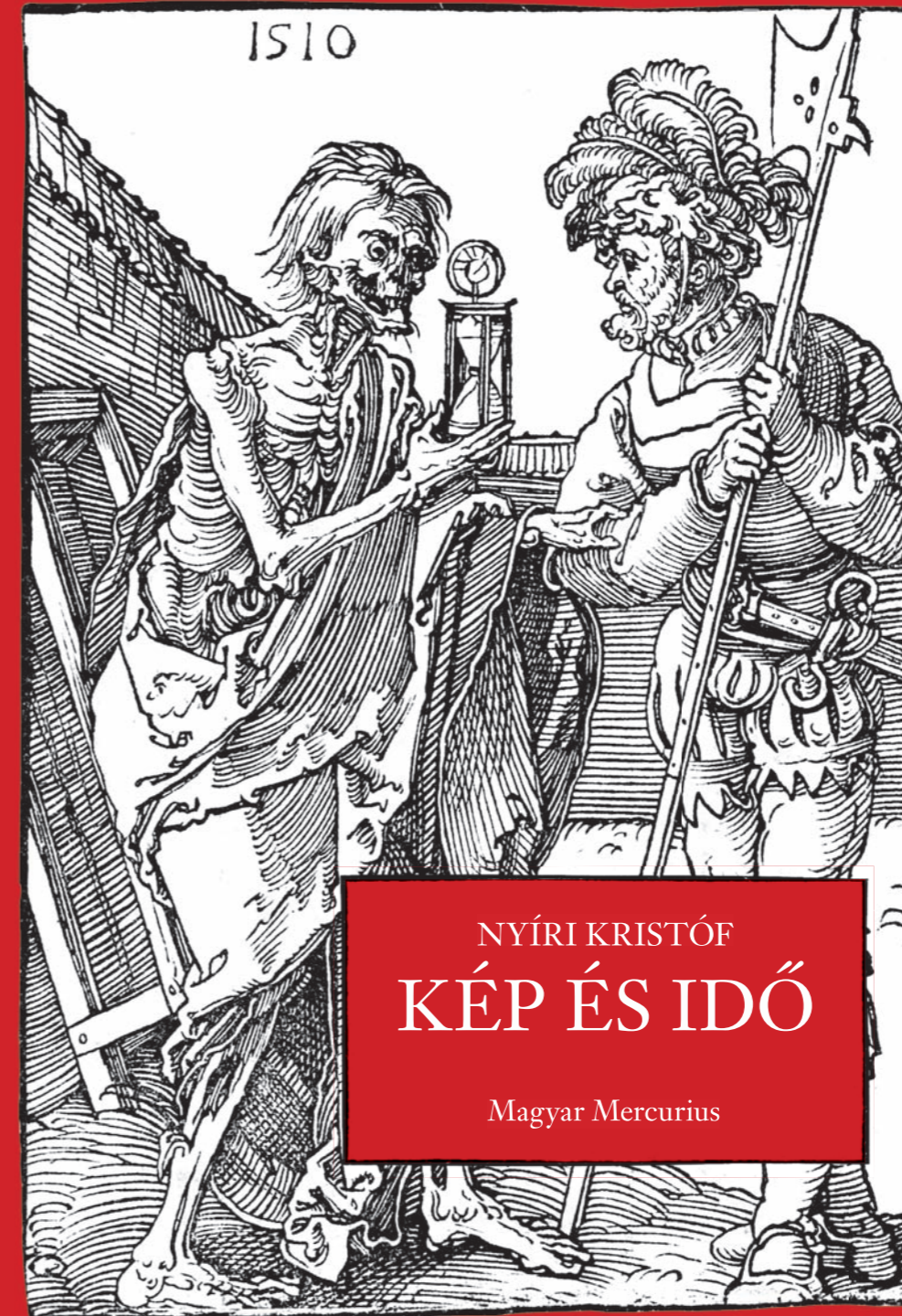
„Mit őriz a konzervatív? Az életet – a maga életét. Ám az élet véges, az idő múlik. Amit a konzervatív a maga életén túl őrizhet és őriz, az a következő nemzedékek életének lehetősége. Heidegger óta közhely, hogy a létprobléma időprobléma. A konzervatív lét-felfogás elemzése egyszersmind időfilozófiai kihívás. Amiképp a magunk élete az idő folyamában múlik el, a nemzedékek egymásrakövetkezése az idő folyamában történik. Midőn a konzervatív az életet őrzi, egyszersmind az idő hatalmával küzd.”

ISBN 978-963-9872-13-4

9 789639 872134

NYÍRI KRISTÓF KÉP ÉS IDŐ

Nyíri Kristóf az oktatásfilozófia professzora a BME GTK Műszaki Pedagógia Tanszéken. 1968-ban végzett az ELTE matematika-filozófia szakán. A Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1995 és 2005 között az MTA Filozófiai Kutatóintézetének igazgatója. A 2006/07-es őszi-téli szemeszterben a lipcsei egyetem Leibniz-professzora. 2009-ben Széchenyi-díjjal tüntették ki.

Tartalom

Előszó	5
1. Szemléletesség, avagy a tudományos realizmus láthatára	7
2. Kép és metafora Wittgenstein filozófiájában	29
3. Ernst Gombrich képről és időről	57
4. Képek a természetes teológiában	83
5. A konzervatív időnézet	117
Az idő metafizikájához	118
Történelem és időtudat	150
Heroikus konzervatizmus	167

Nyíri Kristóf
KÉP ÉS IDŐ

NYÍRI KRISTÓF

KÉP ÉS IDŐ

Magyar Mercurius
Budapest

Nyíri Kristóf
Kép és idő

Tipográfia: Pluhár Emese
Kötéstervező: Valkóczy József

© Nyíri Kristóf, 2011
Minden jog fenntartva

A címlapon
Albrecht Dürer: A Halál és a Zsoldos
(Tod und Landsknecht – 1510)

A 2. oldalon:
Albrecht Dürer: A Lovag, a Halál és az Ördög
(Der Ritter, Tod und Teufel – 1513)

Megjelent a Magyar Mercurius kiadó gondozásában,
Tótfalusi betűtípusból szedve,
80 grammos ofszet papíron.

Nyomtatta a Prime Rate Nyomda 2011-ben Budapesten.
ISBN 978-963-9872-13-4

www.hunfi.hu/nyiri
www.magyarmercurius.hu

Előszó

Kép és képjelentés csak a huszadik századra vált filozófiai témává. Az ok egyértelműen kommunikációtechnológiai. A képsokszorosítás technikáját Európa 1400 előtt nem ismerte, a valóság pontos képi megjelenítése a fotográfia feltalálása előtt nem volt lehetséges, képekkel bánni nehezebb volt, mint szavakkal, a filozófus szavakban szavakról kommunikált. A huszadik században viszont rövid néhány évtized alatt megnyugtató – noha a filozófiai közélet által egyelőre még zömmel visszautasított – válaszok születtek a képfilozófia alapproblémáira. Meghatározónak tartom itt Ernst Gombrich munkásságát, és sokatmondónak azt az utat, amelyet az 1960-as évek végétől az 1970-es évek végéig megtett. 1969-ben publikált, „The Evidence of Images” című tanulmányában a jelen kötet borítóján szereplő Dürer-grafika („A Halál és a Zsoldos”) kapcsán még azt emelte ki, hogy szavak nélkül a képek nem egyértelműek – lám, Dürer maga is verssel magyarázta a képet, „Fohászkodjál kegyelemér’, mert a halál hamar elér” –, az 1978-as „Image and Code”-ban azonban már a képek mint maguktól értetődő természetes jelek gondolata mellett érvelt.

Ehhez képest az idő problémája a filozófia két és félezeréves története során, minden bergsoni, heideggeri vagy akár einsteini zsenialitás dacára, mintha semmivel nem került volna közelebb a megoldáshoz. Nézetem szerint azért nem, mert helytálló időfilozófia helytálló képfilozófiát előfeltételez. Idő és kép egymásra utal, s kivált az idő valóságossága mellett csak a képjelentés valóságosságából kiindulva lehet érvelni. Ilyen érvelés irányában próbálok jelen kötetben tapogatózni. Tudatában vagyok annak, hogy mind kép-, mind időfilozófiai tekintetben szembe megyek az árral – bátorságot kevésbé a filozófiából, mint mond-

juk Tarkovszkijból merítve, aki így írt: „*hivatásom célját abban látom, hogy létrehozam a magam személyes időfolyamát, hogy a filmképben az idő lusta és álmatag avagy féktelenül rohanó múlásának egyéni érzékelését közvetítem*”.

A kötet első négy fejezete az elmúlt években konferencia-előadások formájában íródott. A „Szemléletesség, avagy a tudományos realizmus láthatára” 2008 májusában a pécsi Rorty-emlékkonferencián hangzott el angolul, német fordítása még abban az évben a *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*-ben jelent meg. A „Kép és metafora Wittgenstein filozófiájában” 2010 augusztusában az ausztriai Kirchberg am Wechselben került előadásra, az eredeti angol szöveg az idén napvilágot látott konferenciakötetben olvasható – és persze honlapomon: www.hunfi.hu/nyiri. Az „Ernst Gombrich képről és időről” 2009 márciusában Chemnitzben hangzott el, angol szövege megjelent a *Journal of Art History* online folyóiratban, valamint a Klaus Sachs-Hombach és Rainer Totzke által szerkesztett konferenciakötetben. A „Képek a természetes teológiában” egy 2010 áprilisában Glasgow-ban rendezett workshop alkalmából készült, magyar fordítását tavaly publikáltam az *Idealizmus és hermeneutika: Tanulmányok Febér M. István hatvanadik születésnapjára* című kötetben, az eredeti angol szöveg az *Oxford Handbook for Natural Theology*-ban jelenik meg 2012-ben. A „Konzervatív időnézet” fejezet jelen kötetben kerül először kinyomtatásra, rövid kivonatát a *Századvég* 2011/2-es száma közölte.

A „Halál és a Zsoldos” (1510) témáját Dürer három évvel később ismét megrajzolta, a jelen kötet 2. oldalán közölt ismert rézkarc formájában. Mind a szakirodalom, mind a laikus vélekedés ezt a grafikát a halált megvető bátorság megjelenítéseként tartja számon. Tévesen, mondja Gombrich. Itt is csak az idő képét látjuk – az időét, amely mindnyájunkat beér.

Dunabogdány, 2011. szeptember 7.